

*Caietele* eminesciene păstrează, obsesiv reluată, imaginea *cumpenei* aspirând să ajungă cerc (vezi, de pildă, ms. 2255), sortită să rămână cu această unică bogăție a dorinței. Nedesăvârșire vie, fertilă, metaforă a devenirii și nesupunerii, poemul, credea Eminescu, „nu este gata ca o fotografie, ci devine gata prin aceea că sunt puteri constructive în noi” (ms. 2257). Voi transcrie câteva dintre însemnările Poetului, tot atâtea refrene ale *gândului activ* (cum îl numea Vasile Pârvan), din care se va revela o altă relație dintre Bine („Au crezi tu cum că lumea-i făcută pentru bine?”) și Rău, cu nimic datoare simțului comun, moralei tradiționale. *Cumpăna și unda*, înrudite prin complementaritatea contrariilor pe care o sugerează – prima reținând tensiunea tragică a lui „unul sau altul”, starea între, *undoirea*, cealaltă, variantă armonioasă, ondulantă a aceleiași tensiuni, supusă „legii undulațiunii universale”, cea enunțată de Vasile Conta, contemporanul lui Eminescu –, așadar, *cumpăna și unda* se vor impune drept *cronotopi* fundamentali ai universului eminescian. Poezia, „voluptos joc cu icoane”, sparge linia dreaptă a timpului comun, deschide cele patru dimensiuni ale lumii „prozaice” – lungul, latul, înaltul și trecătorul – înspre o a cincea dimensiune, cea care glorifică starea de cumpănă, „principiul mișcării și schimbării”, singura modalitate prin care ființa pribeagă în istorie poate spera să rodească.

Pentru poetul romantic, „sufletul e punctul de gravitație, centrul” acestei eterne cumpeniri. „Orice individ – notează Eminescu – are un singur

## digresiuni

Irina PETRAȘ

### Despre cumpănă

*Etimologic, digresiunea e plecare, părăsire, despărțire, deviere de la drumul mare, al tuturor, încălcarea a unei datorii. Toate constrângerile ivite când citești o carte cu creionul în mână se vindecă prin digresiuni. Nimic mai încântător decât visarea lăaturalnică, ispitirea unei cărări personale în răspăr față de unicelele textului celuilalt. Rândurile din acest colț de pagină sînt astfel de încântări.*

punct de gravitație (...) Acest punct de gravitație, care sare la orice mutare din loc, adevărat oricând o forță esterioră l'atinge, este sufletul obiectului, este pentru obiect ceea ce accentul este pentru cuvânt, ce e limba pentru cumpănă.” Și mai departe: „Mutarea consecutivă a punctului de gravitație, adevărat distanțarea consecutivă între cele două puncte, este misterul mișcării și al vieții.” Pendularea între „a” și „minus a”, între „acțiune” și „reacțiune” stă în firea lucrurilor naturale, „organice”: „O singură mișcare este și a fost”. Această mișcare nu are nevoie de o „forță esterioră” pentru a se declanșa, impulsul este interior, conținut, *natural*. Mișcarea pendulară neobosită în jurul unui centru – sufletul – este condiția însăși a vieții. Pierderea centrului e totuna cu moartea. „Socoteala se

sparge”, spune Eminescu. Toate firele țesăturii își urmează calea proprie, eliberate din urzeala sufletului. Linia dreaptă își instalează, suverană, orizontalitatea. Secretul oricărui organism stă în împărțirea orizontalei înăscute prin mișcarea *verticală*, a cumpenei. Unitatea perfectă de forțe în om poate argumenta ceea ce poetul numește „teoria cumpenei pe arc care poate deveni *cerc*”, dar nu devine vreodată. În „cumpăna organismului”, desenată repetat de Eminescu în *Caiete* (mai ales în mss. 2255), brațele sunt „aripile puterii de nădă”; ale preistoriei, aș zice, în sensul pe care Blaga îl dă termenului (Citesc în altă parte însemnări de o stranie frumusețe pe aceeași idee a vieții ca zbor vertical: „Dacă un obiect ce cade ar fi organic ar face *aripi*” sau „Punctul fix de rezistență e în sâmbure.

Deasupra lui se ncordează arcul aripelor vieții, frunzele viitoare”; «danțul» pădurii, cu alte cuvinte). Însă materia este un cub. Egalitatea „materie=cub” se repetă pe mai multe file. Căldura, lumina, mișcarea sunt cavalerii vieții care se zbat între pereții acestuia. „Ecuția socială este quadratura cercului”, iată formularea lapidară a tragediei ființei. „Raportul între finit și infinit e raportul între pătrat și cerc”. Amândouă, în fond, atinse de monotonie și margine, chiar dacă una rotitoare. Amândouă, așadar, reprezentând ipostaze ale Binelui ca încremenire, ca definitiv, ca fotografie „gata”, închisă legănării constructive a Răului. Cubul și cercul, stupida „ecuția socială”, pot fi sparte sub regimul undei și al cumpenei, într-o sforțare cu „asupra de măsură” amendată prompt de societate: „Cine trece peste maxim ori peste minim e un *dobitoc*” notează amar poetul. De aceea filele păstrează nu doar inventarierea formelor simbolice: „undă, pendulă, cerc, coardă” într-un loc, „arc, cumpănă, cerc, boltă” în altul, „liră, cruce, arc, cumpănă, cântar” în cel de-al treilea, ci și preferința pentru cele neîmplinite care-și păstrează intacte „dorul nemărginit”, aspirația spre perfecțiune. Astfel *unda*, *pendula*, *cumpăna* sunt „jumătăți de sferă” încordate în stadiul fertil, periculos al sferei latente. O împăcare dinamică, oximoronică, hrănindu-se din înfruntarea contrariilor, din disprețul funcnari pentru linia dreaptă, pentru orizontală.. Cubul, cercul, „tangenta cercului” cum e definită Religia, și ea o linie dreaptă, sunt fețele Binelui sinonim cu moartea.

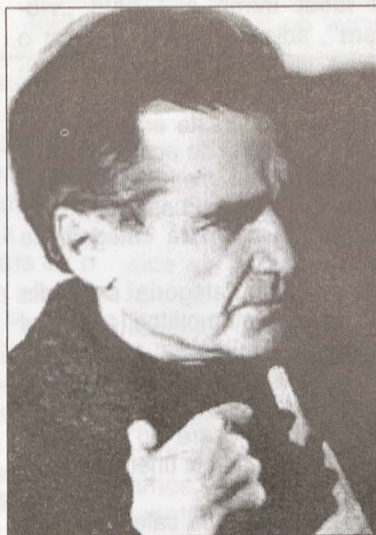
Pe linia aceleiași tendințe de revizuire, în ultimii ani am asistat la proliferarea unor judecăți superficiale, potrivit cărora, asemenea gânditorului politic Mihai Eminescu, „filosoful politic” Emil Cioran ar fi eșuat lamentabil în ideile sale, descalificându-se radical. Confuzia planurilor operată de asemenea sentințe s-ar putea datora artificialei asumări a doctrinei postmoderne, care face furori pe la noi, în atitudini de fațadă. În timp ce alte culturi se întorc pe firul teoriilor, într-o încercare de reconsiderare a unei noi discipline, „critica științei”, la noi, actualitatea doctrinelor și sincronizarea lor cu centrele occidentale de opinie științifică pare să fi rămas unicul criteriu pertinent.

Să observăm dintr-un început că revizuirea lui Cioran, asemenea demitizării lui Eminescu, impune distincția fundamentală între eșafodajul de idei și arta literară. Iar dacă în cazul lui Eminescu, s-au formulat și unele obiecții privitoare la desuetudinea mijloacelor, a formelor și a sensibilității literare puse în operă, Cioran e contestat exclusiv din perspectivă filosofică, eseistul și stilistul fiind afectat doar prin ricoșeu, pe linia consecințelor eticii postmoderne, „corecte politice”.

Un articol mai puțin cunoscut al lui Cioran, publicat întâia oară în 16 ianuarie 1943, în revista pariziană *Comoedia*, cu titlul *Mihail Eminescu*, reluat apoi într-o broșură realizată de

### Despărțirea de filosofie

## Cioran și mitul lui Eminescu (I)



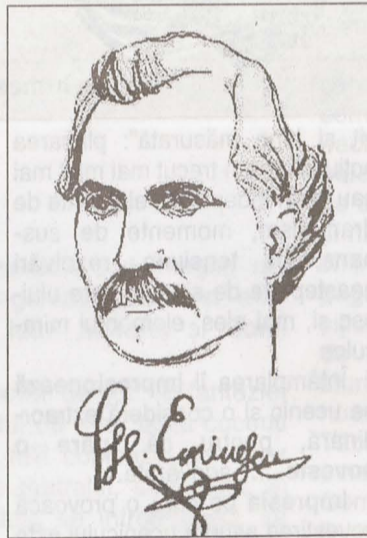
Maurice Imbert și Jean Goujon, în anul 2000, la Geneva<sup>1</sup>, transmis de Luca Pițu de la Strassbourg, a fost tradus în presa noastră culturală în 2000<sup>2</sup>. Textul, semnat *Emmanuel Cioran*, confirmă că acest spirit pieziș al culturii române și europene era un mare admirator al lui Eminescu, pe care și-l propusese de model metafizic, în postura metafizică de „parazit al poezilor”, cum se declara.

Eminescu e singurul rămas necontestat în cartea cea mai vitriolantă pentru valorile naționale, *Schimbarea la față a României*, unde autorul exersează manierismul nihilist: „Tot ce s-a creat pînă acum în România poartă stigmatul frag-

mentarului. Afară de Eminescu, totul este aproximativ. Nici unul nu ne-am lăudat cu el. Căci nu l-am declarat, cu toții, o excepție inexplicabilă printre noi? Ce a căutat pe aici acel pe care și un Buddha ar putea fi gelos? Fără Eminescu, am fi știut că nu puteam fi decît esențial mediocri, că nu este ieșire din noi înșine, și ne-am fi adaptat perfect condiției noastre minore. Sîntem prea obligați față de geniul lui și față de tulburarea ce ne-a vărsat-o în suflet.”<sup>3</sup>

Remarcăm trăsăturile definitorii ale cultului eminescian, așa cum îl descrie Petru Creția în *Testamentul unui eminescolog*, invarianti ai mitului romantic din care a derivat: imaginea unei forțe paroxistice care realizează totul „cu febrilitate și fără măsură”, ocultismul și esoterismul, dar mai ales faptul că: „Eminescu nu este reprezentativ pentru etnie în nici una din trăsăturile lui și ale ei. Ne recunoaștem în el pentru că este mare și pentru că este atipic într-un fel compensator.”<sup>4</sup>

Cioran, credincios formulei sale de contestare, evadează din efectul compensator al mitului poetului național în paginile următoare ale aceluiași volum, unde teze ale mare-



lui poet sînt combătute fără rezervă, pe baza unei lecturi aplicabile. Că e așa o demonstrare întâi de toate articolul din *Comoedia*. Textul se deschide, printr-o formulă tinerească, direct în opoziția vieții cu opera poetului: succesul nu-l poate însoți pe autenticul creator decît în lumea creației sale, accentuându-se, între caracteristicile mitului, predestinarea în zodia nefericirii: „Eminescu, cel mai mare poet român, este una dintre exemplificările cele mai doveditoare ale eșecului pe care îl presupune orice existență poetică. Viața sa nu este decît un șir de privațiuni însoțite de presentimentul nebulniei care le va încununa.”

Recunoaștem fără dificultate obsesia cioraniană a ratării, apetitul declarativ nelimitat pentru tema, devenită de-a dreptul ontologică, a eșecului, formă a morții sociale, dar, mai ales, culturale. De altfel, sinuciderea și ratarea sînt „coșmarele de paradă” cu care defilează Cioran prin întreaga sa operă. Incapabil să se sinucidă sau să se rateze, nu-i rămîne decît consolarea cu apanajul marginalității sceptice a moralistului din vremuri de acută modernitate, apropiindu-l de viziunea poetică eminesciană, iar pe alocuri chiar de spiritul conservator al ideilor politice ale marelui poet, interpretat într-o cheie de manierism rafinat al decadentei și nostalgice barocă.

Daniel Ștefan POCOVNICU

<sup>1</sup> intitulată *Mihail Eminescu par Emmanuel Cioran* versiune pe care o oferă același Luca Pițu, *Temele deocheate ale timpului nostru*, Editura Paralela 45, București, 2002, p. 162-164.

<sup>2</sup> în revista *Antiteze*, nr. 1-2, ianuarie-februarie 2000, traducere de Vasile Spiridon, și în revista *Hyperion*, nr. 2/2000, traducere Ciprian Manolache

<sup>3</sup> Op. cit., p. 78.

<sup>4</sup> Petru Creția, op. cit., Editura Humanitas, București, 1998, p. 236.